

SISTEM PREVENCIJE NASILJA I ZAŠTITE NOVINARA

Izveštaj o medijima koji izveštavaju na teritoriji Vojvodine

1

ANEM i Centar za razvoj lokalnih medija

**Autorke:
Jana Jacić
Jelena Milenković**

Beograd – Požarevac – Vojvodina, april 2025.

Uvod

Prema izveštaju organizacije Freedom House, Srbija je među zemljama koje beleže najveći pad prava i sloboda u poslednjih deset godina.

Navodi se da je u izveštaju za 2019. godinu zemlja od slobodne pala na rang delimično slobodne zemlje i od tada izgubila još 11 bodova, imajući u vidu da se stanje prava i slobode stalno pogoršava.

“Napadi na novinare i pojačana kontrola medija bili su među najistaknutijim osobenostima ovog urušavanja”, ističe Freedom House.

Prvog novembra 2024. godine na Železničkoj stanici u Novom Sadu pala je nadstrešnica i na licu mesta usmrtila petnaestoro ljudi. Nekoliko meseci kasnije, u bolnici je preminula i 16. žrtva. Ovaj tragični događaj pokrenuo je talas studentskih protesta, koji su započeli u Novom Sadu i proširili se na čitavu Srbiju. Ovi događaji pokazali su nivo represije u Srbiji. Samo neki od ukazatelja su hapšenje studenata; incident u kome su studentkinju u Novom Sadu pretukle osobe koje su izašle iz prostorija Srpske napredne stranke, nakon čega je usledio pad Vlade Republike Srbije; navodna upotreba zvučnog oružja na velikom studentskom protestu u Beogradu 15. marta; krivična prijava protiv rektora Univerziteta u Beogradu Vladana Đokića i dr.

Na meti su i novinari koji izveštavaju sa događaja u vezi sa protestima.

Samo od početka 2025. godine Nezavisno udruženje novinara Srbije zabeležilo je četiri fizička napada na novinare, 24 pritiska i 15 verbalnih pretnji. U Monitoringu medijske scene u Srbiji za februar 2025. godine ukazuje se na razliku između evidentiranih slučajeva i formiranih predmeta. Naime, u prva dva meseca 2025. godine, Vrhovno javno tužilaštvo je na osnovu krivičnih prijava formiralo 11 predmeta (4 u januaru, 7 u februaru) na štetu 12 lica, 7 muškog i 5 ženskog pola. U Posebnom javnom tužilaštvu za visokotehnološki kriminal otvoreno je 6 predmeta, na štetu 7 lica, 2 muškog i 5 ženskog pola.

Najveći broj slučajeva pretnji i pritisaka navedenih u Monitoringu desio se na prostoru Vojvodine. Navedeni su sledeći slučajevi:

Novinarki N1 Kseniji Pavkov više puta je prećeno tokom izveštavanja sa skupa Srpske napredne stranke u Sremskoj Mitrovici, organizovanom povodom Dana državnosti 15. februara. Upućivane su joj psovke i druge uznemirujuće poruke.

Za vreme protesta učenika i studenata u Indiji, nepoznati stariji muškarac koji je demonstrante nazivao ustašama, nasrnuo je na novinare IN medija Vericu Marinčić i Miodraga Blečića upućujući im iste uvrede. Tom prilikom napadač je udario Vericu Marinčić kako bi joj iz ruke izbio mobilni telefon kojim je snimala događaj.

Vericu Marinčić je istog meseca na konferenciji za novinare vređao gradonačelnik Indije Marko Gašić.

Pre godinu dana Vericu Marinčić obezbeđenje je fizički izbacilo iz zgrade opštine Indija, gde je izveštavala sa protesta meštana Čortanovaca zbog ukidanja železničke stanice. Pre samog izbacivanja, šef Kabineta predsednika opštine Indija Nemanja Milojević rekao joj je da napusti zgradu, da ne može da snima i pokušao je da joj uzme telefon.

Novinari su u februaru bili sprečavani da prate javne događaje. Naime, neposredno pre početka održavanja sednice Skupštine Grada Novog Sada, 24. februara, na kojoj je biran novi gradonačelnik, pripadnici obezbeđenja Skupštine grada i privatnog obezbeđenja temeljno su pretresali novinare i na neko vreme ih držali izolovane i zaključane u jednoj prostoriji.

Putem Fejsbuka redakciji lista Zrenjanin upućene su uvrede i pretnja smrću, koje urednik tog lista dovodi u vezu sa njihovim izveštavanjem o protestnoj šetnji studenata od Zrenjanina do Vršca.

Dinko Gruhonjić mesecima je meta orkestrirane kampanje. U februaru su njemu i njegovoj porodici upućene nove pretnje putem društvenih mreža.

Pretnje su upućene i predsednici Nezavisnog udruženja novinara Vojvodine (NDNV) Ani Lalić Hegediš.

Pretnjama predsednici udruženja prethodio je upad u prostorije NDNV-a.

Najskoriji slučaj napada na novinare u Vojvodini desio se sredinom aprila, kada je zamenik glavnog urednika 021 Zoran Strika fizički napadnut tokom izveštavanja sa odlaska građana na miting Aleksandra Vučića u Beogradu. Naime, snimao je incident na keju, kada su dva mladića oborila na zemlju i počela da udaraju Novosađanina koji je telefonom snimao skup. Potom su mu oteli telefon i bacili ga u Dunav. Kada je još jedan mladić primetio da Zoran Strika snima incident, fizički je nasrnuo na njega. Kako piše 021, Strika je rekao da je novinar, a kako ga nasilnik nije puštao, urednik 021 je pozvao direktora Pokrajinskog fonda za evropske poslove i razvoj Ognjena Dopuđa, koji se nalazio u blizini, poručujući mu da skloni ljude koji su ga napali. Iako Dopuđ nije reagovao, mladić se udaljio. Pola sata nakon toga, Strika je pozajmio svoj telefon napadnutom mladiću, kada su tri mladića sa kapuljačama prišla, otela Strikin telefon i takođe ga bacili u Dunav.

U ovom izveštaju predstavimo kako urednici i novinari medija sa teritorije Vojvodine percipiraju

nivo bezbednosti novinara i medijskih profesionalaca u Vojvodini; obučenost novinara za izveštavanje u kriznim situacijama, ali i to da li su imali problema sa vlastima zbog izveštavanja. Govorili su i o tome koliko su suočeni sa političkim pritiscima.

Za funkcionisanje medija neophodna je i izvesna finansijska stabilnost, te se drugi deo izveštaja odnosi na poslovanje medija sa kojima smo razgovarali i izazove po pitanju kadrova.

Podatke smo dobili na osnovu intervjua sa Zoranom Strikom, zamenikom glavnog urednika 021, Darkom Šperom, glavnim poverenikom Sindikata Nezavisnost na Radio-televiziji Vojvodine, Miranom Dmitrović, glavnom i odgovornom urednicom portala Magločistač, Savom Majstorovim, novinarom portala SOinfo, Tijanom Janković, glavnom urednicom portala WebInfo i Zoranom Đurićem, predsednikom Udruženja "Info – NB", Jovanom Danilov, komercijalnom direktorkom BAP Vesti, Vladimirom Dorčovom Valtnerovom, osnivačicom i odgovornom urednicom Storyteller-a i Dinkom Gruhonjićem, zamenikom glavne i odgovorne urednice Autonomije, glavnim i odgovornim urednikom Vojvođanskog istraživačko-analičkog centra (VOICE) i programskim direktorom NDNV-a i Aleksandrom Tokinom, odgovornim urednikom portala 013 Info.

Za učešće u istraživanju bilo je pozvano ukupno 23 medija sa teritorije Vojvodine.

Ugrožavanje bezbednosti novinara

4

Prosečna ocena kojom su sagovornici ocenili bezbednost novinara u svojim lokalnim sredinama na teritoriji Vojvodine je trojka.

Iskustvo sagovornika pokazuje da bezbednost novinara zavisi od konkretnog događaja sa koga se izveštava. Konkretni slučajevi poput gorenavedenih pokazuju da se nivo bezbednosti pogoršava.

Da li se nivo bezbednosti spušta ili podiže zapravo zavisi od samog događaja na koji se odlazi. Ono što je neko pravilo jeste da, kada odlazite na skupove koje organizuje vlast ili na koje poziva vlast, tada se taj nivo bezbednosti spušta i onda je on na nekoj dvojci ili jedinici. Jedinici ako da može da vam se desi neki fizički napad bez težih povreda, na primer. Kada nisu događaji koje organizuje vlast, onda bezbednost nije toliko ugrožena Eventualno možete da očekujete neku vrstu neprijatnosti.

Ako uzmemo u obzir da su u poslednjih pet meseci epicentar svih zbivanja protesti, što građanski što studentski, na koje određen broj medija izlazi i redovno izveštava, ti mediji neretko su na meti prolaznika, stranačkih aktivista Srpske napredne stranke, koga god. Kome god padne na pamet smatra novinare za legitimne mete.

Uopšte nemam nameru niti da dižem paniku, niti da preuveličavam stvari. Zavisi od slučaja do slučaja, od lokala do lokala, od novinara i novinarke do novinara, novinarke, ali

razni slučajevi, svakodnevni, ukazuju nam na to da mi nismo bezbedni dok izveštavamo, često dok sedimo u svojim redakcijama, a rekla bih da se polako približavamo tački kada ćemo se pitati za svoju bezbednost i kada sedimo kod svojih kuća.

Mediji na lokalnu su usamljeni. Oni su od strane režima prepoznati kao opozicija, što naravno nisu, ali ih tako tretiraju. Mislim da je najgori primer IN medija iz Indije, gde su oni neprekidno bili izloženi svim vrstama napada, uključujući i fizičke napade, i gde su zapravo od svih lokalnih medija oni i "rekorderi" po broju slapp tužbi koje su podnete protiv njih. Situacija ide od zla na gore, ali i sve više podseća na društva poput Lukašenkove Belorusije, recimo.

U državi u kojoj ne funkcionišu institucije, jednostavno, ne postoji zaštita koja može da vam bude garantovana.

Više ocene davali su urednici iz sredina u kojima protesti još uvek nisu na nivou kao što su npr. u Novom Sadu. Takođe, kao jedan od razloga zbog kojih direktnih pritisaka i pretnji u nekoliko manjih sredina nema, sagovornici navode to da se sa tim ljudima poznaju i pre njihove političke aktivnosti.

Iako nisu svi sagovornici bili meta napada, opšti utisak je da, u najmanju ruku, nije prijatno biti novinar u okolnostima kakve su sada u Srbiji.

Ako pričamo o bezbednosti, ne mogu da kažem da je loša slika u smislu da imamo pritiske, da nas neko napada na ulici. Onda bih tu po logici stvari trebalo da dam višu ocenu. Bar su moja iskustva takva. Ne osećam se prijatno na terenu, to je jedna stvar, ali bezbednost mi nije ugrožena.

O bezbednosti novinara niko ne brine. Mislim, nemamo, ali nema sad ni konkretnih nekih napada na ljude, ali mislim, neprijatno je biti novinar. Evo, da tako ono najprostije kažem, neprijatno je biti pravi novinar u našoj lokalnoj samoupravi.

Iako se generalno ne oseća ugroženo, jedna od sagovornica navela je da joj nije svejedno prilikom iznošenja informacija koje su na neki način osetljive za vlast.

Generalno, veoma smo rizikovali kada smo iznosili određene informacije u proteklom godinama. Mi smo prvi medij koji je u tri opštine koje pokrivamo izašao kao jedan hrabar medij sa određenim istinitim informacijama. Obaveštavamo javnost prvi put na način na koji nikada to niko nije radio ovde. Iznosimo i kritičko mišljenje i činjenice koje javnost treba da zna, a za koje se mediji ranije nikada nisu usudili da iznesu, upravo zbog straha od određenih pritisaka. Nekad mi nije baš svejedno kad nešto napišem, do kraja dana nisam nešto previše opuštena, ali ne osećam se ugroženom. Naša policija je ovde izuzetna, imamo jako dobru saradnju s njima i jednostavno osećam se sigurno.

Pritisци i pretnje najčešće dolaze iz onlajn sfere.

Mi dobijamo uglavnom onlajn pretnje, i to su doslovno na stotine pretnji smrću, vrlo otvorenih, neretko i sa naloga koji predstavljaju žive ljude, a ne botove. To su hiljade i hiljade najgorih mogućih šovinističkih uvreda.

Komentari su svedeni na Fejsbuk. Sadrže uvrede da nismo novinari, da smo plaćenici, ustaše, "Dinkovi".

Za ovih deset godina imali smo dve direktne verbalne pretnje i oba slučaja smo prijavili policiji. Jedan je bio u jeku skandala sa jednim od bivših gradonačelnika, pošto je on bio izuzetno neprijateljski orijentisan prema našem portalu i pretpostavljamo da je nekom jednostavno dao zeleno svetlo ili ga podstrekao da vezano za neki tekst koji čak i nije bio autorski tekst naših novinarki, upućujući direktno pretnje da će nas zaklati kao zečeve. Mi smo to tada prijavili policiji, obavljen je razgovor i nismo dobili nikakav rezultat, ishod, iako smo dostavili sve tražene podatke i IP adrese. Druga pretnja je bila ove godine preko Fejsbuk profila. Aktivan je profil, ne radi se o botu. Takođe su bile direktne pretnje da će pobiti i nas i našu familiju. Isto smo dostavili policiji preko našeg advokata iz Nezavisnog društva novinara Vojvodine. Kontaktirali su nas oni, kontaktirala nas je BIA i posle toga nismo dobili više nikakvu povratnu informaciju. Jedina informacija je da se radi o aktivnom profilu i da neće biti nikakav problem ustanoviti ko te pretnje šalje. To tumačimo kao direktnu posledicu celokupne atmosfere u društvu, gde su generalno predstavnici nezavisnih medija izloženi neprekidnim napadima.

6

Od januara je jako pojačan rad botova na našim mrežama, posebno naravno na Fejsbuku. Neki botovi su pod svojim stvarnim imenom i prezimenom, ali mi ih dalje smatramo botovima. Drugi su neki lažni nalozi. To je nešto što mi osećamo kao veliki pritisak na naš rad. Verujemo da žele da stvore pritisak kod nas da odustanemo od izveštavanja, da počnemo da se bojimo kako bismo se samo makli na neku marginu i prosto čekali da vidimo šta se dešava, što im, naravno, nikako ne uspeva.

Što se tiče pretnji i pritisaka, mi to praktično dobijamo na dnevnom nivou, ali to sve ostane u virtuelnoj sferi. Dakle, to uglavnom prolazi kroz komentare na društvenim mrežama ili kroz komentare na vesti na našem sajtu, koji ne budu objavljeni. Mi to ne prijavljujemo jer bismo onda došli u situaciju da se bavimo isključivo time i prosto mi je postalo bespredmetno. S druge strane, negde razmišljamo o tome da ukoliko bismo stalno to prijavljivali i stalno tome davali na značaju da bismo onda u stvari onima koji to rade davali još više povoda da nastave.

U jednom trenutku ovaj medij bio je i meta hakerskog napada.

Mi smo poslednjeg dana oktobra i prvog dana novembra, kada je došlo do pada nadstrešnice u Novom Sadu, imali hakerske napade na naš sajt. Nama sajt, pogotovo poslednjeg dana oktobra, dobar deo dana nije bio dostupan, a prvog novembra smo uspeli da

ga osposobimo samo za prostor bivše Jugoslavije.

To nije usamljeni primer. Pokušaj upada na sajt imao je još jedan medij.

Šestog aprila smo imali blokiran sajt zato što je neko pokušao da uđe na njega. Otprilike 24 sata nismo imali pristup sajtu dok nam web administrator to nije rešio. Stigla nam je poruka da je bilo pokušaja da neko provali tu našu šifru, pa smo je promenili.

Zbog ranijih hakerskih napada, vid prevencije koji primenjuje jedan od analiziranih portala jeste redovni bekap.

U određenim slučajevima bezbednost novinara bila je izuzetno ugrožena.

Koleginica i ja smo praktično lica sa poternice, a tu poternicu je za nama raspisao režim Aleksandra Vučića lično. Intenzivna kampanja traje već više od godinu dana, zbog čega smo vrlo nebezbedni. U gradu u kojem živimo mi moramo vrlo da vodimo računa kako se krećemo, gde idemo, kako idemo i tako dalje.

Zbog pretnji kojima su bili izloženi imali su čak i privatno obezbeđenje.

Imali smo privatno obezbeđenje zahvaljujući Evropskoj federaciji novinara. Ja sam, recimo, imao panik taster jedno četiri meseca. To funkcioniše tako da, ako vas neko napadne, teoretski, vi to pritisnete, pa dođe policija ili obezbeđenje da vas spašava. I funkcionisalo je tako da automobil tog privatnog obezbeđenja kruži po vašem kvartu nekoliko puta dnevno. Ali to je sve zapravo jedna teška improvizacija, jer za neprijatelja imate državu.

7

I u drugom mediju pretnje su iz virtuelnog prešle u fizički prostor.

Imali smo pre možda malo više od mesec dana situaciju da je u toaletu kafića, iznad kog su i naše prostorije, neko napisao da će baciti bombu na redakciju. Taj natpis je slučajno primećen, pošto je ceo toalet išaran. Tada smo to prijavili policiji, policija je reagovala, dolazila je antidiverziona jedinica koja je proveravala prostor. Znali smo 99% da je to neka glupost, ali smo zbog tih 1% i zbog sigurnosti ljudi koji ne samo da rade ovde, nego i borave u ovom prostoru, prosto morali to da uradimo.

Novinarki jednog od analiziranih medija prilikom izveštavanja sa protesta čovek se uneo u lice i rekao da je njihov medij kriv za sve što se u društvu dešava. Ovaj slučaj nije prijavljen policiji.

Jedna novinarka pretnje je dobila nakon pitanja upućenog predsedniku opštine.

U 2023. godini predsednik opštine napao je našu novinarku kada ga je pitala o neuklonjenim kablovima, nakon što je dečak poginuo 12 dana posle olujnog nevremena. Naša koleginica koja više ne radi ovde imala je ozbiljne pretnje. Vršio se pritisak na nju. Međutim, ona je ipak odlučila da zaštititi medij. Uslovljavali su je da treba da izađe i kaže određene stvari

kako bi ocrnila naš medij – da mi ne radimo profesionalno i da imamo neke druge ciljeve, a da to nisu objektivno i nepristrasno novinarstvo. Odbila je da podleigne pritiscima. Predsednik opštine je uticao na to da nam se ukinu neki ugovori o saradnji i zapretio je svim javnim preduzećima da nam ne daju izjave. To još uvek traje.

Jedan od medija bio je targetiran od strane lokalnog političara.

Dva puta je taj isti lokalni političar pričao o nama u programu uživo, izgovarao laži da mi želimo da postanemo politički subjekti, da smo na neki način organizatori protesta, da nam samo fali megafon i transparent u ruci. Na tu jednu emisiju je reagovao i NUNS, jer smo mi poslali snimak te emisije, ako ima elemenata za saopštenje, da se prosto dokumentuje. Sledećeg puta je slično to bilo, ali novinarska udruženja nisu reagovala, jer nije bilo toliko očigledno, mada kada živite u lokalnoj sredini gde jedva ima 7-8 hiljada stanovnika, vi vrlo osetite to targetiranje.

Prilikom izveštavanja sa jednog protesta ispred jedne osnovne škole u Novom Sadu novinarki ovog portala prišlo je dvoje starijih ljudi. Jedan joj se unosio u lice, a drugi joj je iz ruku istrgao mobilni.

Mislim, tu su novinarska udruženja reagovala i čak su i prijavu prosledili tužilaštvu. Ne znam šta se dešava dalje sa tim slučajem.

Posebnu poruku novinarima predstavlja upad u prostorije NDNV-a.

8

Postoje snimci sa nadzornih kamera. Njihova lica se vrlo jasno vide. Policija je izvršila uviđaj, bio je i forenzičar tamo i tad nam je rečeno da će oni njih pronaći već tog popodneva. Međutim, od tog popodneva je prošlo mnogo popodneva i naravno nisu ih nikad našli, ja bih rekao zato što znaju gde su, jer je nalogodavac režim, u to nema nikakve sumnje. Te osobe nisu odnele ništa iz naših prostorija, osim jedne koka-kole. Mi to čitamo kao vrlo jasnu poruku da nismo bezbedni nigde.

Iskustva sa policijom i tužilaštvom su oprečna.

Na osnovu navedenog iskustva sa natpisom u toaletu i fizičkog napada na našeg sagovornika, on navodi da je očigledno da su policajci prošli određenu vrstu obuke, i da su senzibilisani kako treba da postupaju prema novinarima ili radi zaštite novinara.

Naišao sam na neku vrstu razumevanja, ne mogu da kažem sada podrške, ali u svakom slučaju kreiranje jedne atmosfere u kojoj možeš da se osećaš što sigurno, što relaksirano. Tako da je to jedno drugačije iskustvo u odnosu na taj generalni osećaj ili stav koji preovlađuje, a to je da sistem apsolutno ne funkcioniše, pogotovo oni delovi sistema koji se tiču i pravosuđa i procesuiranja nekih krivičnih dela. U ovom slučaju zaista su pre svega inspektori bili sasvim korektni i prijemčivi.

Pojedini slučajevi ukazuju na nekažnjivost napada na novinare.

Sve te pretnje koje smo mi prijavljivali su završene bez ikakvog rezultata. Čak i tamo gde se desilo slučajno da su nekoga pronašli i stavili mu nanogicu, elektronski nadzor, kao u slučaju jednog koji je koleginici i meni otvoreno pretio ubistvom, on je na volšeban način pobegao, i skinuo tu nanogicu. Stvari su potpuno jasne. Nikad nisu bile jasnije. Oni žele da nas nema.

U slučaju ovog našeg sagovornika i njegove koleginice MUP je procenjivao njihovu bezbednost.

Kad smo bili izloženi kampanji linča praktično, trebalo im je dva meseca da procene našu bezbednost i onda su nakon dva meseca rekli da smo mi bezbedni i da su to ustanovili na osnovu multidisciplinarnog pristupa i istraživanja, kao i da taj dokument koji su oni navodno izradili ima ne znam koliko stotina stranica. Međutim, tu postoji mali problem: mi nikad nismo videli taj dokument. Ni mi, ni naš advokat.

U slučaju novinarkе kojoj je telefon istrgnut iz ruke policija je bila prisutna na događaju. Ona je prišla policajcu kako bi to prijavila, ali joj je on odgovorio da kod sebe nema formular za prijavu, kao i da nema elemenata za prijavu.

Ovakva situacija jasno govori da sistem ne funkcioniše u skladu sa zakonima, već u skladu sa voljom pojedinaca koji svoj posao obavljaju ili ne obavljaju na način na koji bi trebalo.

Drugačija je situacija kada je u pitanju javni servis, gde je policija u zgradi 24 časa već nekoliko meseci i gde su novinari u tom smislu sigurniji.

Strategija za bezbednost

Jasne strategije za bezbednost novinara redakcije uglavnom nemaju. One se svode na usmene dogovore koji su utemeljeni na iskustvu.

Mi imamo strategiju uzbunjivanja, pre svega domaće i međunarodne javnosti, Nažalost, mi smo kapacitirani da u roku od deset minuta obavestimo ceo svet. Kažem „nažalost” zato što smo to zapravo razradili na osnovu iskustva. Kao i inače kad su mediji i novinari u pitanju, uvek je strategija javnost. S obzirom na to da mi radimo u interesu javnosti, ona bi trebalo da bude naš saveznik jer mi zapravo štitimo javni interes.

Prilikom zapošljavanja takav neki papir nisam potpisao. Mislim da tako nešto ne postoji. Siguran sam da nemamo privatno obezbeđenje koje odlazi sa ljudima na teren. Dakle, to su vozač, snimatelj, eventualno tonac i novinar – standardna novinarska ekipa. Oni sigurno znaju da procene kad se treba povući i kada treba podvući onu crtu da novinar ne postane vest i mislim da su ljudi toga svesni i da se pridržavaju, jer zaista nije zabeleženo da je neko napadnut do sada od članova naše ekipe.

Pisana pravila ima jedna redakcija. Tu su navedene i kontakt tačke u slučaju eventualnih napada i način na koji se oni prijavljuju.

Jedna od redakcija sačinila je strategiju u vidu dokumenta u saradnji sa Asocijacijom onlajn medija, što bi uskoro trebalo da bude usvojeno. Još jedna redakcija je u procesu izrade protokola.

Osim strategija, pojedine redakcije preduzele su konkretne korake, poput postavljanja video-nadzora i dodatne zaštite na vratima redakcije.

Naši sagovornici nisu podjedanko informisani o treninzima za bezbednost novinara. Jedni navode da ih je ranije bilo i da su ih novinari njihovih redakcija pohađali, ali da ih u skorijem periodu nema. Drugi pak navode da su za takav trening dobili poziv i da će ih novinari uskoro pohađati. Kada čuju za takve treninge, mediji uglavnom prijavljuju svoje novinare i daju im slobodne dane za potrebe treninga. Ono što im je bitno jeste da na tim treninzima čuju nešto novo, a ne ono što su i sami zaključili iz svog posla. U izuzetno malim redakcijama posao bi zbog odsustva radi treninga – trpeo.

Nismo se do sad odazvali nijednom pozivu zato što mislim da mogu bolje ja da procenim šta i kako, s obzirom na iskustvo, nego što bi nekakva formalizovana obuka to uradila. I naravno, tu je nedostatak vremena, s obzirom da smo mala redakcija. Ne možemo sebi da dozvolimo luksuz da pohađamo prosto bilo kakve seminare jer onda trpi posao, eto to je jedan od razloga. Dakle, nemam apriori ništa protiv, nego prosto je vreme jedan od faktora.

U javnom servisu obuke o bezbednosti novinara dostupne su i preko sindikata. Mnogi zaposleni su članovi novinarskih udruženja, te se i preko udruženja informišu o takvim treninzima i pohađaju ih.

Aktuelna dešavanja su takva da svaki protest može prerasti u kriznu situaciju. Kako su novinari svih redakcija sa kojima smo razgovarali izveštavali o protestima, može se reći da su, u manjoj ili većoj meri, izveštavali u kriznim situacijama, što se posebno odnosi na novinare u Novom Sadu.

Jeste ovde redakcija mlada ili relativno mlada, ali već ima dosta iskustva, pogotovo što, ukoliko radite poslednjih deset godina u nekom mediju, to znači da ste onda vi bili na dosta protesta. Ono što jeste uvek neka vrsta saveta je to da se ne izlažu opasnosti. Onog trenutka kada su se dešavali takvi protesti u kojima je dolazilo do neke vrste mogućnosti napada ili upotrebe suzavca, mi smo nabavili gas maske za novinare i na taj način opet nekom opremom pokušali da ih zaštitimo. Ono čime se vodimo jeste da postoji jedna linija koja kaže da ne činiš ono što može direktno da ugrozi tvoju bezbednost, odnosno da se ne izlažeš dodatno riziku.

Praksa u medijima koji su uzeli učešće u istraživanju je takva da se na ovakve događaje neće slati neiskusni novinar, a često rad na osetljivim temama i izveštavanje o kriznim situacijama na sebe preuzimaju urednici.

Nećemo slati neiskusne i mlade novinare nikad na skupove visokog rizika, a kao što vidimo svi skupovi su u Srbiji skupovi visokog rizika. Ako će ići mladi novinar, pošto sarađujemo i sa studentima sa medijskih studija, onda će obavezno s njim ići i novinar senior koji ga neće ispuštati iz vida i koji će ga obučavati na licu mesta jer je to zapravo najbolji način da se stekne ta vrsta prakse, ali nikada grlom u jagode.

11

Novinari koji su pohađali medijske studije u Novom Sadu u okviru svog obrazovanja imali su predmet koji se ticao izveštavanja u kriznim situacijama. U jednoj od redakcija o ovoj temi novinari su učili kroz neformalno obrazovanje i različite treninge. Međutim, pravila ponašanja novinara svode se na ono što su naučili iz iskustva.

Za obukama o izveštavanju u kriznim situacijama postoji potreba, ali ih nema ili naši sagovornici nisu upućeni da postoje.

Siguran sam da takva obuka nikada nije postojala, niti da je planiraju. Mislim da mnogi novinari čak nisu ni dovoljno obučeni da se bave novinarskim poslom u informativnom programu prvog programa televizije. To je uvek jako važno naglasiti, jer ostali programi rade vrlo profesionalno svoj posao. To se pre svega odnosi na manjinske redakcije. Ali manjinske redakcije pretežno idu u sredine gde te manjine žive i tamo ih ljudi po prirodi poznaju i teme kojima se one bave nisu toliko opasne, škakljive. Međutim, otkako su ova dešavanja, dešava se i njima da moraju da odu na neki događaj da izveštavaju, pogotovo kolege sa radija koji ipak treba malo da hvataju atmosferu i da se malo ubacuju tu gde je problematično, ali zaista mi se ljudi nisu javljali sa tim problemima, da ih imaju. Mislim da ni manjinske redakcije takvu vrstu obuke nisu imale.

Za izveštavanje u kriznim situacijama nemamo neku radionicu. U ovom trenutku bi nam to baš bilo super, makar jedan dan onlajn. Nemamo mi vremena tri dana da sedimo negde, daj mi i 4 sata i ono što je ključno da imam to potrebno znanje i neke praktične savete kako da reagujem.

Kao vid zaštite, u određenim redakcijama prilikom izveštavanja sa protesta obavezno je nošenje press prsluka ili legitimacija. Međutim, određeni mediji u ovakvim situacijama ne nose obeležja svoje redakcije. Bilo je i saveta da, ukoliko nema policije na skupu, čak ni press prsluke ne treba nositi i na taj način skretati pažnju na sebe.

Ono što smo uveli sad, od kada su počeli protesti, to je da je obavezno da novinari i novinarke nose legitimaciju koja je vidno istaknuta. Primetili smo da ljudi koji su na protestu uvek pogledaju tu legitimaciju i onda ne prave problem.

Iako su svesni važnosti uspostavljanja pravila, ono što redakcije od toga odvlači jeste količina posla koja im ne dozvoljava da se sistematičnije bave pitanjima bezbednosti, bilo da je u pitanju fizička, bilo da je u pitanju sajber bezbednost.

Ne mogu da kažem baš da se u praksi pridržavamo preporuka iz prostog razloga što nas ima jako malo i takva pitanja su poslednja tačka dnevnog reda, odnosno pitanjima sajber bezbednosti se bavimo kad nam iskrсне problem.

Saradnja sa novinarskim udruženjima

Mediji sa kojima smo razgovarali imaju dobro razvijenu saradnju sa novinarskim udruženjima i organizacijama koje se, između ostalog, bave i bezbednošću novinara.

Gotovo svi mediji analizirani za potrebe izveštaja imaju saradnju sa NDNV-om i Nezavisnim udruženjem novinara Srbije (NUNS).

Udruženja i organizacije koje su naši sagovornici navodili kao one sa kojima sarađuju su Koalicija za slobodu medija, Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM), Udruženje novinara Srbije (UNS), Asocijacija onlajn medija (AOM) i Lokal Press.

Tri krovna udruženja, NUNS, UNS, i NDNV, podjednako poštujemo i u svakoj situaciji kada nam je potrebna pomoć obraćamo se svima njima. Zaista je iskustvo za sad pokazalo da od svih njih i dobijemo pomoć ili određenu ponudu da nam pomoć bude pružena.

Nezavisno udruženje novinara Vojvodine je na teritoriji Subotice i Bačke Topole, u sklopu jednog projekta uspostavilo sistem poverenika na lokalnom nivou. Kad imaju problem, novinari ih kontaktiraju da prijave bilo kakve pritiske, napade, pretnje. U sklopu tog projekta bilo je održano nekoliko tribina u oba grada o kontakt tačkama gde su bili pozvani predstavnici policije i tužilaštva.

Mislim da što je više ljudi i institucija, organizacija informisano i obavešteno o tome što se dešava, tim bolje jer treba beležiti svako malo, jer od malog postaje veliko.

Jedna od sagovornica istakla je kako imaju problema sa registracijom u REM-u, znači stalno nas ignorišu, uopšte nismo mogli da se upišemo na REM. Iako postoje od 2016, govore im kako nešto fali za registraciju, dok su portali i mediji koji postoje godinu dana već upisani.

Nekoliko medija ima saradnju i sa međunarodnim organizacijama poput Evropske federacije novinara, Article 19, Komitet za zaštitu novinara iz Njujorka, Free Press Unlimited, Amnesty International i Media Freedom Rapid Response.

Saradnja sa institucijama i dostupnost informacija

Ono što je evidentno iz razgovora sa sagovornicima jeste da ne postoji saradnja sa institucijama, pogotovo na lokalnom nivou.

U svim normalnim demokratijama na svetu sasvim je normalno da, ako se bavite političkim novinarstvom, komunicirate s političarima i da vam oni daju broj mobilnog telefona. I njima je u interesu ili bi trebalo da im je u interesu. Međutim, kao što znamo, Srpska napredna stranka i njeni sateliti, imaju naredbu da ne smeju da komuniciraju s nama, imaju naredbu da ne smeju da se oglašavaju na nezavisnim televizijama, tako da smo mi osuđeni na Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.

Svedena nam je komunikacija sa donosiocima odluka. Svodi se na to da imamo redovnu komunikaciju samo sa ustanovama kulture. Sa gradskom upravom nula bodova. Šaljemo mejlove konstantno, ali ne dobijemo nikakav odgovor. Nismo još slali zahtev za informacije od javnog značaja. S obzirom da je moja pozicija specifična i da radim za javni servis, dolazim do informacija na neki drugi način, tako da u tom smislu premostimo nekakvu vrstu dobijanja informacija.

Lokalna samouprava nam je pre neki dan odgovorila prvi put posle, mogu reći, godinu dana, i to je zato što je bilo nešto dramatično, sečenje šume, tako da mislim da su morali u tom slučaju. Inače nam ne odgovaraju kako lokalna samouprava, tako i javna komunalna preduzeća, za državne i pokrajinske institucije da ne govorim. Jedina komunikacija je preko Poverenika.

Ipak, čak ni Poverenik za informacije od javnog značaja i njegove urgencije nisu garant toga da će novinari dobiti tražene informacije.

Čak i kad Poverenik pošalje urgenciju, oni će se, naročito u, uslovno rečeno, nekim škakljivim situacijama, odlučiti da plate kaznu radije nego da dostave traženu dokumentaciju.

14

Tražili smo informacije od Zavoda za urgentnu medicinu Novi Sad u vezi sa postupanjem hitne pomoći u noći kada su prebijeni studenti, kada su ih prebile osobe koje su izašle iz prostorije SNS-a, što je kasnije dovelo do pada vlade i smene gradonačelnika. Dakle, mi smo tražili zvaničnu informaciju o tome kada su primili poziv, kada su reagovali, kako su postupali, koja je bila procena prioriteta i sl. Umesto odgovora na taj zahtev mi smo dobili žalbu Savetu za štampu zbog neke prethodne vesti koju smo objavili da je hitna pomoć pregazila psa koja jeste bila pogrešna. Jeste se javila greška, ali nenamerna. Savet za štampu je odlučio da nismo prekršili Kodeks, što je važno. Uglavnom, dakle, oni nisu odgovorili uopšte na naš Zahtev za informacije od javnog značaja. Mi smo se žalili Povereniku. Poverenik se obratio instituciji. Iako je trenutku kada je poverenik poslao odgovor, postupak pred Savetom za štampu već bio gotov, direktor Zavoda je odgovorio da, dok postupak ne bude gotov, neće da ima nikakve veze sa žutom štampom. Poverenik mu je rekao da za to što priča nema nikakvog zakonskog osnova. Mi i dalje čekamo odgovore.

Problem predstavlja i to što poverenik ne može uticati na to da institucije daju informacije koje nisu zabeležene u određenim dokumentima.

Čuo sam da na poziv grada Beograda, dolazi neka austrijska delegacija, neka njihova profašistička partija. I to mi je bila tema teksta. Obratio sam se Beoinfu i nikakav odgovor nisam dobio. Žalio sam se Povereniku i Poverenik mi je rekao da tu nema nikakve zvanične dokumentacije da bi oni mogli da daju urgenciju. Pošto je zaoštrena zakonska regulativa, nije moguće dobiti odgovore na pitanja nego konkretna dokumenta. Odgovori na pitanja više se ne podvode pod neke informacije od javnog značaja. Tada sam rekao da više neću ni da šaljem zahteve za informacije od javnog značaja.

15

Jedna od sagovornica primetila je da od ove godine Poverenik uvek nađe neku grešku u njihovom Zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja.

To nam se nikad nije dešavalo. To su zahtevi koje mi imamo kao template. Mi smo odavno prilagodili kome adresiramo. Mislila sam da, ako se prvi put meni desilo, pogrešila sam, šta je tu i idemo dalje. Za par nedelja kaže mi koleginica da je i njoj vratio neku grešku koju ona ne vidi i ne razume. Kao da je Poverenik promenio način pristupa tim zahtevima i žalbama. Ne znam zašto, ali eto to je simptomatično. Kako su počeli protesti da rastu, tako nam se ovo dešava.

Primetno je da se informacije od javnog značaja najlakše mogu dobiti u institucijama koje imaju osobu za informacije od javnog značaja. Ipak, i to zavisi od važnosti informacije.

Recimo, vlada Vojvodine i svi sekretarijati uvek su vrlo redovno i revnosno odgovarali i u zakonskim rokovima na sva pitanja koja sam njima slao. Ali složićemo se da je u Vojvodini mnogo manja koncentracija novca nego u Beogradu i da informacije koje se tiču potrošnje novca u Vojvodini nisu toliko ni važne ni bitne.

Ne samo da ne postoji odgovor institucija već se nezavisni mediji ignorišu u toj meri da se ni ne pozivaju na događaje, ne prosleđuju im se saopštenja i sl.

Pozivi na događaje u proteklom periodu, odnosno od prvog novembra nisu postojali. Dakle, naša redakcija nije dobila pozive na zvanične događaje na kojima je prisustvovao bivši gradonačelnik, a nismo baš videli nešto da se praksa promenila ni sa novim gradonačelnikom. Dakle, to je praktično jedna vrsta izbegavanja. Mi smo se sveli na to da pitanja postavljamo kada je sednica Skupštine grada, a i tada morate da imate sreće da gradonačelnik prisustvuje sednici. A prethodno je situacija bila da nam nisu odgovarali na pitanja koje šaljemo, nego smo ih jurili baš na nekim događajima i konferencijama.

U slučaju medija čijoj novinarki su upućivane pretnje nakon pitanja koje je postavila predsedniku opštine, iz opštine su prestali da im šalju saopštenja i da ih pozivaju na događaje. Uskraćivali su im informacije.

To i dalje traje, samo što se to značajno smanjilo. Prošlo je određeno vreme i ljudi su shvatili da mi nismo nikakvi strani plaćenici, kako se danas nazivaju nezavisni mediji, i da imamo dobre namere, tako da u suštini mi funkcionišemo i dalje. Pojavljivali smo se na događajima zato što su nam ljudi iz različitih institucija javljali. To je sad malo popustilo u prethodnih par meseci i kada daju izjave svima, onda daju i nama, a da nama direktno daju izjave – ne daju. Snalazimo se sami, pišemo, tražimo informacije od javnog značaja, upućujemo mejlove, telefonske pozive, ali nam je otežano dobijanje informacija. Vratili su nas na mejling liste, pošto smo rekli da ćemo ih tužiti.

16

Prema oceni jednog od naših sagovornika, da li će dobiti informacije zavisi od osobe koja se nalazi na čelu određene institucije. O tome svedoči i primer medija koji je bio na „crnoj listi” sve do smene gradonačelnika, iako je i novi gradonačelnik takođe iz redova Srpske napredne stranke.

Za vreme tog bivšeg gradonačelnika bili smo na crnoj listi, izuzeti od bilo kakvih obaveštenja. Komunikacija je bila ne nula, nego minus sto. Ali prevazišli smo taj period, od kada je on smenjen i postavljen novi. Mic po mic, uspeali smo nekako da izgradimo to uzajamno poverenje, tako da mi, ne mogu da se žalim, informacije dobijamo. Ma koliko bile neprijatne i za lokalnu samoupravu, evo u poslednje dve i po godine ne mogu da kažem da nam je bilo koja informacija bila uskraćena.

Ćutanje predstavnika vlasti dovodi do toga da se nezavisni mediji mogu percipirati kao opozicioni i oni koji promovišu proteste.

Meni je jako teško da budem objektivna sada, zato što vlast ćuti, a drugi su nikad glasnjiji. Ja ih uvek zovem i pošaljem im poruku, a oni mene ignorišu. Oni ne daju nikakve saopštenja, oni ne izlaze u javnost. Ne odgovaraju ni na kakve kritike, njih jednostavno nema. I onda mi izveštavamo samo o protestima. Počela sam da pišem članke gde dajem svoju lični pečat, što nikad nisam do sad radila. Želim da ljudi shvate da mi gledamo da spomenemo obe strane.

Politički pritisci

Zbog svog izveštavanja jedan od naših sagovornika suočio se sa ozbiljnom kampanjom protiv njega. Međutim, ostali sagovornici navode da se njihovi mediji uglavnom nisu suočavali sa većim problemima.

Nismo imali tu vrstu direktnih napada na naš medij u smislu da nas neko od predstavnika vlasti direktno proziva i ostalo. Bilo je ranije tih nekih nižih činovnika, direktora ili zamenika direktora javnih preduzeća koji su nas nazivali ustaškim portalom.

17

Jedan od sagovornika ističe da u poslednjih godinu dana pritisaka nema, ali da je u prethodnom periodu trpeo različite pritiske od strane vlasti. Kako kaže, izbegnuto je samo fizičko nasilje, dok je svaki drugi oblik pritisaka postojao, što je i prevazilazilo okvire novinarstva. Naime, čak je i fudbalski klub sa kojim naš sagovornik ima veze izbačen sa stadiona i premešten da igra u susednoj opštini. Kada je u pitanju sam novinarski posao, izbačen je sa konferencije, kojoj je prisustvovao i jedan od ministara.

Kada su me gradonačelnik, ministar i predsednik Skupštine videli, prekinuta je konferencija koja je bila u toku, a na koju sam ja, naravno, malo zakasnio. Došlo je obezbeđenje, uhvatilo me za revere i iznelo me napolje, i to tako pred 15 kolega i šeficom kabineta koja je ranije radila sa mnom na radiju.

Jednom od sagovornika član opštinskog veća za informisanje rekao je da se sve što objave ide u neku fasciklu.

Pre dve godine objavljeni su rezultati lokalnog medijskog konkursa. Ovi bliski vlasti dobili su ozbiljna sredstva, a mi stalno dobijemo za krofnice bez obzira na to što isti posao radimo. Onda smo mi uradili skrinšot sa nekim rezultatima, što njima jako teško palo. Ja to doživljam kao pritisak, što bi ti pravio fasciklu o nama?

Bilo je situacija da novinari dobijaju poruke preko posrednika.

Bilo je „suptilnih” poruka koje bi dolazile sa neke treće strane. Pozovu te i kažu da su pričali sa ovim ili onim, pa su se slučajno dotakli mene i poručili da treba da se malo smirim ili šta god, jer sam mlad i šta će mi to. To je bila česta poruka koju sam dobijao.

Ipak, kada je Srpska napredna stranka bila opozicija, situacija je bila drugačija, ističe naš sagovornik.

Poslednja opozicija sa kojom smo ozbiljno radili je bio SNS, negde 2010. godine. Onda su oni bili ti koji su koristili naš medij da bi neke svoje ideje u tom momentu plasirali i bili su jako dobri. Saradnja sa njima je prestala čim su preuzeli vlast.

Politički pritisci ne dolaze samo od strane vladajuće stranke, već ih ima i od strane opozicije.

Nacionalšovinisti imaju vrlo specifično mišljenje o meni jer se bavim takozvanim tabu temama. Dakle, bavim se kritikom nacionalizma, militantnog nacionalizma, kleronacionalizma i svih tabua koji postoje u ovom društvu. Ima ih, naravno, najviše u redovima režima, pre svega u redovima Srpske napredne stranke, ali i u redovima ovih desničara. Na tom horizontu desnice, odnosno ne bih ja to nazvao desnicom, nego na tom frontu šovinista u politici, mrze me svi odreda, to su samo nijanse u pitanju i vrlo često komentarišu moj lik i delo na vrlo negativan način.

Opozicija nas isto doživljava kao opozicione medije i kao da smo dužni da sve što napišu objavimo, tako da s njihove strane i te kako danas ima poziva. Ranije je to bilo pitanje zašto smo izmenili naslov. Mi prosto saopštenja obrađujemo. U poslednje vreme su, pogotovo kad su počeli ovi protesti, toliko loša saopštenja. Vidi se da ne znaju ni koju instituciju kritikuju, nadležnosti su pobrkane, dezinformacije... Dovode nas u situaciju da se moramo ograđivati i ako nešto objavimo, što nikad nismo morali. Ispadne da im treba totalno prekrojiti saopštenje da bi to ličilo na nešto. U poslednje vreme i ne objavljujemo saopštenja zato što smo zauzeli stav da objavljujemo samo ako je nešto konkretno i korisno, a ne samo vređanja.

Uporno nas zove predsednik gradskog odbora Dveri i pita zašto mi ne objavljamo njihova saopštenja, pa nas onda optužuje za cenzuru. Jednostavno nam je stav da ne dajemo prostora desničarskim organizacijama. Onog momenta kad su njihovi predstavnici bili targetirani od strane lokalnog odbora Srpske napredne stranke, tada smo se njima bavili, jer bez obzira koliko desničare ne može to nikome da se radi, ali njihovu propagandu jednostavno ne objavljujemo.

Kada je u pitanju javni servis, prema rečima našeg sagovornika, cenzura dolazi od samih urednika prvog programa, a još veći je nivo autocenzure samih novinara.

A da li su političari zvali, pa vidite, kako je na primeru RTS-a, tako je i na primeru RTV-a. Kada je iole objektivno informisanje o nečemu, odmah zovu da kažu da je neobjektivno, jer njima je objektivno samo ono što je njihovo.

Svi sagovornici saglasni su da je vrlo evidentno da režim ima kontrolu nad medijima.

Svakom populistu je veoma važno da kontroliše medije. Veoma mu je važno da medije prikaže kao lažove. Jer ako lažete svaki dan, onda će ljudi doći u situaciju kao što su i došli, da više neće verovati nikome ništa. To vidimo i u Americi čak, takva je Trampova politika, da ih na sve moguće načine blate, jer žele da eliminišu jednog vrlo jakog kontrolora vlasti i da otvore jedan brisani prostor za potpunu uzurpaciju celog društva. Zarobili su pravosuđe, skupštinu su pretvorili u cirkus. Nezavisna regulatorna tela su u najvećoj meri potpuno van funkcije, tako da novinari zapravo tu predstavljaju kockicu koja nedostaje da bi ta livada bila potpuno očišćena i da bi se na njoj naselio isključivo korov.

Zvanično dokaza za to nemam, ali iz iskustva mogu da kažem da apsolutno postoji kontrola određenih medija. Dakle, zna se koji su lokalni mediji poželjni na konferencijama za štampu, kojima se informacije daju, kojima se ne daju. Ne postoji nešto što bi moglo tu tvrdnju da dokaže, ali iskustveno mogu da kažem, ako se jedan mediji pojavi jedini ili nekoliko medija na nekom događaju, a drugih nema, onda prosto postoji tendencija, i to se ponavlja.

Postoji otkrivena kontrola, ona za koju svi znamo. Po meni, postoje i neke skrivene kontrole, za koje mi nagađamo. Postoje mediji koji glumataju da su nezavisni, a u stvari imaju dilove sa vlašću. To je nedokazivo, ali iskustvo i dobar nos nisu nas prevarili do sad, pa neće ni sada.

Glavni mehanizam kontrole medija je novac.

Dok medij zadovoljava njihove potrebe, mogu da ga finansiraju, i finansiraju neskriveno.

Pre nekoliko godina nam je jedan vlasnik jednog portala rekao da im je bilo otvoreno rečeno da u svim medijima koji su dobili sredstva od lokalne samouprave, opozicija ne postoji. Saopštenja opozicionih stranaka svi ti portali ni dan danas ne prenose.

Kontrola je prisutna u toj meri da mediji pod kontrolom vlasti neće izveštavati ni o čemu što je na bilo koji način povezano sa protestima, pa makar to bila i sersvisna informacija o tome koje su ulice zbog protesta zatvorene.

Prvih mesec dana protesti nisu postojali u ovom gradu što se tiče svih medija koji se finansiraju od sredstava poreskih obveznika. Sad nekih izveštaja ima, ali takođe je pitanje koliko su oni činjenično zasnovani.

U jednoj od lokalnih samouprava kontrola medija, prema rečima našeg sagovornika, ima veze sa delom kabineta gradonačelnika zaduženog za medije.

Jedan od medijskih magova SNS-a ovde je zamenik direktora jednog javnog preduzeća, koji je uporedo razvijao karijeru upravljanja lokalnim medijima. Mislim da on upravlja jednom ozbiljnom mrežom sa prostora Zapadnobačkog okruga. Oni su ti koji kupuju medije, oni su ti koji oblikuju uredničku politiku. Zanimljivo je kod nas što to je negde sve poteklo od Kurira, čini mi se, neke 2018-19, a možda i 2020. godine. Oni su napravili jedan sistem kroz koji se i dan danas gura ta priča. Ljudi koji rade za lokalne medije uporedo rade i u tom medijskom delu tog gradonačelnikovog kabineta. Oni upravljaju medijima, oni su ti koji plasiraju informacije.

Među našim sagovornicima bilo je onih koji su iskusili pokušaje političkih pritisaka na uređivačku politiku svojih medija. Neki od njih dobijali su ponude da ih neko otkupi, bilo da im je rečeno direktno, bilo da je saopšteno od strane posrednika.

Dobijali smo ozbiljne ponude još 2016. godine da se deklariramo kao njihovi medij, da prihvatimo nadležnost predsednika opštine. Odbili smo. Ozbiljne cifre su bile u pitanju.

Jedan od pokušaja uticaja jeste i zastrašivanje.

To su vrlo jasni i direktni pokušaji uticaja na uređivačku politiku ako vas nepristojno provlače kroz blato zbog onoga o čemu pišete. Oni zapravo očekuju da ćete se vi uplašiti i da ćete početi da se autocenzurišete. To je ono što je glavna metoda ove vlasti koja je u dobrom delu medijskog sveta uspeła. Ne znam sad u procentima, ali sasvim sigurno više od 90% medija u Srbiji su zapravo propagandne alatke. U njima nema novinarstva.

Nijedan sagovornik sa kojim smo razgovarali tim pristicima nije podlegao.

Ja nikada u svom poslu nisam dozvolio da preskačem neke teme, neke priče, neke razgovore o događajima koji su oko nas, a treba o njima izveštavati ili ne izveštavati. Nije mi bio problem da kao urednik u desku pošaljem novinara na neki događaj koji iskrсне u tom trenutku, a nije bio planiran, a da sam smatrao da zavređuje dovoljnu novinarsku pažnju da se isprati, pa nek posle urednik koji je u emisiji odlučuje da li će da ga pusti ili neće. Na meni je bilo da ga obezbedim, jer urednik u centralnom desku ne radi samo za prvi program televizije, nego za svih sedam medija, tako da se vrlo često dešavalo da događaji na koje

sam poslao novinara osvane u nekim drugim medijima, a ne bude na prvom programu televizije.

Vrlo dobro na našem lokalnu, ali i u Vojvodini, zna se tačno ko je i kakav je osnivač naše redakcije. Imam svoju novinarsku istoriju. Kad sam bila još mlađa i kada sam bila odgovorna urednica u jednom nedeljniku, u to vreme je i pokušavano na razne načine, ali tada je vrlo jasno javnost, i ona politička, shvatila kakva sam ja novinarka i da tu nema šanse. Iznad glave mi piše "javni interes" i to je to. Znaju već jako dobro da šta god da se čak i malo desi, da li neko pritiska, da li neko izgovori nešto u nekoj radijskoj emisiji, mi odmah informišemo javnost o tome. Oni znaju da jako često predstavnici novinarskih udruženja dođu kod nas i imamo panel diskusije. OEBS jednom godišnje dođu ovde. Dok još nije postojao ovaj medij, kao novinarki, jedan čovek koji je tada bio funkcioner je pretio meni i mojoj mami. To je bilo pre osam-devet godina. Ja sam sela u auto i otišla u policiju da prijavim. I to se pročulo, mi smo mala sredina. Ja ću iskoristiti svaki mehanizam koji imam da dam do znanja i da se zaštitim, ako me policija ili neko želi zaštititi, ali ja ću u javnosti reći da znaju ljudi šta se dešava.

SLAPP tužbe

Mehanizam koji služi da ekonomski iscrpi medije, a koji može da dovede i do njihovog gašenja jesu SLAPP tužbe.

Među analiziranim, sa SLAPP tužbama susrela su se četiri medija. Tri su se uspešno odbranila, dok je jedan proces završen vansudskim poravnanjem.

Ako definišemo SLAPP tužbu kao sve što je iznos od 50.000, ako je to jedna od definicija, da, imali smo jednu tužbu povodom teksta koji smo preneli, koji je u sebi sadržao završnu reč sudije. Dakle to je izveštaj sa suđenja. Tužena strana nije bila prisutna, podnela je medicinsku dokumentaciju, sudija je javno na suđenju rekla koji su to razlozi i to je protumačeno od te strane kao iznošenje privatnosti i uvid u medicinski karton, pošto je medicinski razlog bio. Zbog toga smo dobili tužbu, znači i mediji, i ja kao urednik. To smo završili vansudskim poravnanjem.

Pišući jedan tekst za NDNV, došao sam do zaključka da je u pitanju bila SLAPP tužba. Tri prekršajna postupka su pokrenuta protiv mene i tadašnje koleginice zbog učešća na protestima protiv kopanja litijuma. Oboje smo bili optuženi kao organizatori uz jednog lokalnog aktivistu. Ja sam u dva slučaja koja su se samo nastavila bio optužen za blokadu saobraćaja. Oslobođeni smo po svim osnovama. Za svedoke smo, na primer, prijavili opozicione lidere, pa su oni došli i rekli da nismo mi bili organizatori.

U ovom slučaju pravnu pomoć pružile su Građanske inicijative.

Naš sagovornik ističe da ih je policija na navedenom protestu snimala, čak i kada su seli u jedan ugostiteljski objekat.

Na osnovu razgovora izvodimo zaključak da su sagovornici vrlo svesni posledica koje ovakve tužbe mogu imati, te vrlo vode računa o svakoj informaciji koju plasiraju. U nekim od ovih medija obavezan je fektčeking.

Imamo dosta dobar mehanizam prevencije od slapp tužbi. Mi to zovemo pravnički fektčeking. Svaki tekst koji objavljujemo ide kod našeg advokata, koji je dugo s nama novinarima i koji zna kako funkcioniše novinarski mozak. On nam skreće pažnju na potencijalne mine u tekstovima i tu interveniše, a mi ga kao urednici uglavnom poslušamo. Ko god može da angažuje advokata ili stručnjaka za medijsko pravo za takve stvari, sigurno će imati manje SLAPP tužbi.

Uvek, koliko god se činilo da nećemo dobiti odgovor, zovemo i pitamo za drugu stranu, za izjavu, pogotovo kad se radi o optužbama i štitimo se tako što sve te pozive, poruke, Viber, SMS, mail, – čuvamo, apsolutno sve. Na kraju teksta uvek i navedemo da smo pozvali drugu stranu za komentar, ali da se nije odazvala pozivu. Kad radimo neku temu, pogotovo kad je novac u pitanju, uvek se konsultujemo sa advokatom da i on pročita tekst i da kaže da li nešto može ili ne može.

Poučeni iskustvom drugih, kada imamo jako osetljive teme, nas tri čitamo. Tako pokušavamo da sprečimo bilo kakvu priliku da nam se to desi, jer bi nas to uništilo.

22

Finansiranje i poslovanje medija

Glavni izazov u poslovanju medija sa kojima smo razgovarali upravo je finansiranje.

U ovom trenutku najveći izazovi su to da su donatorska sredstva uskraćena, da je pitanje na koji način će tržište reagovati na sve ono što se dešava u prethodnih meseci u Srbiji.

Ograničene finansije sa sobom povlače i ograničene resurse.

Ideja imamo puno, ali ne i kapaciteta da sve te ideje realizujemo. Gledamo da budemo što racionalnije u korišćenju svojih kapaciteta. Trenutno nam zbog toga trpe društvene mreže koje smo totalno zapostavili jer smo ranije imali još jednu novinarku koja je u međuvremenu počela da radi za N1 tako da na nju ne možemo da računamo. Ona je bila

zadužena za to da budemo i na društvenim mrežama, mislim prevashodno na Instagramu i TikTok-u. Tako da sad sporadično tamo objavljujemo sadržaj.

Projektno finansiranje

Glavni način finansiranja za medije sa kojima smo razgovarali jeste projektno finansiranje.

Kada je u pitanju sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog interesa, određeni mediji su od lokalnih, pokrajinskih ili republičkih konkursa odustali, budući da njihovi projekti budu odbijeni ili im sredstva budu značajno umanjena, dok mediji podobni vlasti dobijaju izuzetno velike sume.

Na lokalnu nismo odavno konkurisali, jer ja ne mogu da svake godine čitam da nam je budžet predimenzioniran, a mi tražimo 200.000 dinara. Prošle godine Pokrajina i Ministarstvo su nam dali nula para. Bodovi su nam bili katastrofa, kao da nikad nismo pisali projekat. I ja sam imala skoro dve nedelje pre objave rezultata tih konkursa u stvari dojavu od insajdera da naš projekat neće proći zato što sam ja na tom nekom spisku. Ove godine smo se registrovali na JIS-u, ali nismo poslali projekat, niti smo pokušavali. Moja odluka je odmah bila da ove godine neću poslati, samo mi je cilj bio da se registrujem, da budem tamo, da figuriram, da sam registrovana, pa ćemo videti šta ćemo uraditi naredne godine.

Ipak, ima medija koji ove konkurse ne zaobilaze.

Mi smo se uvek prijavljivali na sva tri nivoa, dakle, lokalni, pokrajinski i republički nivo. Mogu da kažem da smo mi na sva tri nivoa dobijali neka sredstva. Ta sredstva nikad nisu bila ono što smo mi zaista tražili kako bismo realizovali sve projektne aktivnosti. Ono što je nama važno jeste da su, dakle, za sve konkurse na koje smo prijavljivali, dakle, uglavnom novinari pisali te projekte i ti projekti su bili kvalitetno, pre svega, napisani, a potom kvalitetno i realizovani. I u tom smislu, u moru nekih raznih projekata koji su čista glupost, ovde je bilo nešto kvalitetno za šta su građani pre svega dali novac.

I među onima koji se prijavljuju na ove konkurse iskustva su različita. Dok su neki najzadovoljniji procesom na nivou republike, drugi na republičkom nivou nikada nisu dobili sredstva.

Pokrajinu doživljavamo kao jednu od najgorih opština koja postoji. Mislim da manje nameštanja ima po opštinama nego na nivou Pokrajine. Mislim da se u Pokrajini znaju rezultati i za 2028. godinu.

Svake godine kod gradske uprave konkurišemo za sredstva. Svake godine komisija dodeli sredstva nekad značajnija, nekad minorna. Jedne godine se desilo da nam je komisija dodelila sredstva, ali ta sredstva nikad nisu prebačena na naš račun. To je nešto što može da se shvati kao vrsta pritiska.

Naši sagovornici saglasni su da je transparentnost ovih konkursa visoka, posebno na republičkom nivou, ali je upitan kvalitet projekata koji su odobreni, relevantnost medija kojima su projekti odobreni, ali i sami rezultati projekata.

Jedno je formalna transparentnost, a drugo je koliko je taj ceo sistem uopšte zdrav. Ako gledaš formalno, svi kriterijumi su ispoštovani, ali to sve nema smisla. Samo kad se čitaju obrazloženja ko je i zašto dobio novac, to u velikoj većini slučajeva nije videlo ni p od projekta, jer se zna šta je projekat. Kad ti pišeš, to znači da se baviš određenom temom, sa određenim ciljem, sa određenim rezultatima koje treba da opravdaš. Ne može biti projekat informisanje građana o radu lokalne samouprave.

Jako boli da ljudi koji stvarno dobro rade svoj posao budu od strane institucija odbačeni, naravno, što se tiče sredstava. Botovski nalozi kojih ima mnogo kod nas, stalno govore da nećemo dobiti ni dinara. Mi kao i bilo koji čovek na planeti želimo da možemo da živimo od našeg rada. Sredstva treba da se raspodeljuju po ispravnim kriterijumima, a to je nivo poverenja koje građani imaju prema mediju, to je kvalitet rada i kvalitet izveštavanja i takođe kvalitet video-priloga, video-redakcija i kvalitet novinara i autorskih tekstova. Takođe je važna količina autorskih tekstova kojih ima na bilo kom mediju. Nas to jako boli.

Jako bitna stvar koja se nigde ne boduje jeste minuli rad. Nisu svi referentni. Ti za 1000 dinara registruješ svoj portal. Ministarstvo nije nikad obišlo te medije, a po meni je to jako veliki minus. Ne može se nikako, bar mi smatramo, naš portal rangirati jednako kao neki koji je osnovan septembra prošle godine i koji samo ima ime.

Posebno je problematičan sastav konkursnih komisija.

Na lokalnom nivou, svaki put kad vidim koji je sastav komisije, pitam se ko su ti ljudi. To su uglavnom neki anonimci koji u svetu novinarstva ne postoje.

Ako govorimo, pogotovo o opštinama i gradovima koji raspisuju konkurse, ono što me je porazilo je to što sam čuo da postoji određen broj opština koji nikada nije sproveo te konkurse, iako su bili u obavezi. Druga stvar koja me je porazila je da u komisijama sede ljudi kojima ne bih dao da mi pričaju dete na pet minuta, a kamoli da odlučuju o raspodeli novca iz neke lokalne samouprave. Treća stvar koja mi smeta je to što primećujem da u određenim gradovima neki mediji dobijaju jako mnogo sredstava gotovo svake godine i stičem utisak da je to njima za redovno, a ne za projektno finansiranje. Takođe mi smeta pojavljivanje Informera i sličnih tabloida koji dobijaju sredstva od skoro svake lokalne samouprave.

Suštinski problem od početka sa projektnim finansiranjem jeste rad komisije i neka opšta mesta tumačenja. Ne mislim da su rešenja realna slika kvaliteta projekata. Druga stvar, ne postoji period žalbe. Jedino šta možete da uradite je upravni postupak na sudu. To je procedura koja može da traje jako dugo i ne znači ništa suštinski. Čak i da se poništi konkurs, ne možete vratiti konkurs od pre 5 godina, ako proces traje 5 godina. Videćemo da li će jedinstveni informacioni sistem i drugačiji sistem bodovanja da donesu nešto novo. Ono što je opet loše je da je dosta gradskih uprava smanjilo sredstva na 10% budžeta.

Kako je objasnio jedan od sagovornika, od prošle godine u pojedinim lokalnim samoupravama uvedena je praksa da se određeni deo sredstava dodeljuje putem konkursa, a ostatak se ugovara javnim nabavkama male vrednosti.

To je sada nova situacija. Na sve opštine u Srbiji, naše dve su među prvima. Dakle, opredeljeno je po budžetu za usluge informisanja, 10-11 miliona. Onda projektno sufinansiranje raspišu na milion, a 10 miliona se posle ugovara onim nabavkama male vrednosti, iako im je Ministarstvo poslalo dopis u kojem im lepo kaže da zakonski to ne može.

Ima medija koji su usmereni na međunarodne projekte.

Mi se orijentišemo više na međunarodne donatore, međunarodne grantove, zato što umeju da budu ozbiljnija sredstva, ali nas i donator prepoznaju kao kvalitetnog, odgovornog partnera.

Ono što ovde predstavlja problem jeste stopiranje USAID projekata.

Trampov udar na USAID je direktan udarac, na temelje građanskog društva, što im je i cilj na kraju krajeva. Mi smo jedan pazl u tom mozaiku globalne krize, kad su i mediji i organizacije civilnog društva u pitanju, a i države, s obzirom da je USAID bio veliki infrastrukturni donator. Iako mi nismo korisnici USAID-ovih sredstava u ovom momentu, to je dovelo do domino efekta, u smislu da drugi donatori sad pokušavaju, a ne mogu to da nadoknade, da rasporede taj novac koji imaju, ne bi li zakrpili sve te silne rupe koje su se otvorile.

Sa stopiranjem USAID-a, prestala je i saradnja sa IREX-om, koja je u nekoliko medija postojala ranijih godina.

Kao značajnu podršku nekoliko medija je navelo organizaciju The European Endowment for Democracy i njihove projekte.

Takođe, donatori sa kojima su određeni mediji sarađivali jesu British Council, tj. Vlada Velike Britanije, NED i GIZ.

Zbog obima posla određeni mediji neretko ne mogu da isprate međunarodne medijske konkurse,

te su usmereni samo na jedan veći projekat ili se finansiraju na drugi način.

Nismo se javljali ni za kakve konkurse van. Videli smo, ali jednostavno imamo tako jedan razređen sistem oglašavanja koji je funkcionalan i dobar da je nama luksuz da odvajamo vreme da pišemo projekte. Jako puno radimo. Ja lično radim svaki dan i jako sam umorna. Bilo bi dobro da konkurišemo, ali nismo.

Oglašavanje

Marketing u većini analiziranih medija ne predstavlja značajan izvor finansiranja, već povremenu dodatnu zaradu.

Jedan od razloga je što ne postoji osoba koja bi bila zadužena samo za marketing.

Imamo neke aktivnosti, ali se opet zbog ograničenih resursa mi time ne bavimo. Trebalo bi da postoji jedna osoba koja će da kreira ponude, da dostavi tu ponudu, da budemo pred očima ljudima. I kad nam postavе pitanje, ja ne znam ni šta me pitaju, ne znam kakav je to rotirajući baner. Planiramo ove godine bar da predvidimo pozicije za banere i da objavimo javno cenovnik. Mi to radimo onako amaterski. Pošalju nam baner, mi ga stavimo na naslovnu stranu, naplaćujemo takvu vrstu sadržaja. Gledamo da budemo konkurentni u odnosu na druge medije.

26

Pored toga, izazovi su nedostatak kulture oglašavanja među samim firmamama, kao i nedovoljno razvijena privreda.

Ono što iznenađuje jeste što oglašavanje nije na očekivanom nivou na javnom servisu.

Finansira se od oglašavanja u meri da zarađuje oko 40 miliona dinara godišnje ukupno. Ima 1200 zaposlenih, a za mesečnu platu treba 200 miliona dinara. Znači, oni za godinu dana obezbede četvrtinu jednomesečne plate. Uvek sam se pitao čemu služi taj marketing.

U dva analizirana medija oglašavanje predstavlja glavni izvor prihoda.

Mi imamo portal i radio. Neki idu na radio, neki na portal, neki kombinuju oba. Iako jesmo medij koji je prerastao granice lokalnog, nemamo neke velike nacionalne kompanije koje se kod nas oglašavaju, a koje bi mogle da imaju interes ukoliko se sprovode neke akcije koje su ciljane za Novi Sad ili neki širi okvir. Uglavnom su zapravo kod nas neka manja ili srednja preduzeća i više-manje lokalnog karaktera. Mali deo dolazi preko agencija, ali to su pojedinačni PR tekstovi koji se objavljuju na sajtu i to je to.

Vodim kompletan marketing sektor, putem kog se mi finansiramo. Radim reklame, organizujem komercijaliste, povećavam prodaje u firmama. U suštini ja njima stvarno pomažem da povećaju prodaju na različite načine, počevši od osmišljavanja marketing strategije do kompletne implementacije, kako putem njihovih kanala, tako i putem naših medija. Imamo i bilborde. To je naš način finansiranja. Osmislili smo ga još 2017. godine. Pokušali su i da nam ukradu, i da nas iskopiraju. Ide nam dobro, ljudi nam veruju i imaju rezultate.

U jednoj od redakcija marketing je u razvoju.

U okviru jednog GIZ-ovog projekta smo sasvim korektno počeli da razvijamo i postavili smo temelje marketinga, ali ne tipičnog oglašavanja, kao što su baneri jer smo svesni da kod nas to ne bi prošlo, već više u formi native advertising-a. Imali smo par klijenata i lepo nam je to krenulo. Nismo ni želeli previše klijenata jer nismo želeli da se pretvorimo u takav medij.

Kroz oglašavanje vidljivi su i politički pritisci, odnosno način na koji vlast može imati ekonomskog uticaja na medije.

Oglašivači koji su privatno normalni ljudi ne žele ili ne smeju da se oglašavaju u nezavisnim medijima često iz razloga što će im režim poslati neku finansijsku, poresku ili već koju drugu inspekciju.

27

Imali smo situacije da nam se, kada bismo objavili neku priču, neko od oglašivača tog momenta povuče. Bilo je i situacija da neko ko ima lokalni biznis ili šta god i ko se reklamira kod nas, sedi na nekom događaju ili na nekom ručku gde bude prisutan i neko od naprednjaka ko im prebaci to što se baš kod nas oglašavaju.

Drugi načini zarade

Osim projektnog finansiranja i oglašavanja, pojedini mediji pronašli su i dodatne načine da zarade.

Mi smo dosta dobro razvili našu uslugu za video-produkciju, ali za društvene mreže, za potrebe raznih NGO organizacija, za vidljivost njihovih projekata i sl. Jedan stub je i održavanje raznih radionica i novinarskih treninga.

Dve redakcije imale su i crowdfunding kampanju, ali je za to potrebno razvijanje svesti kod građana o vrednosti istinitih i proverenih informacija i istraživačkih priča. Takođe, kao i oglašavanje, iziskuje vreme.

Imali smo mi nekoliko crowdfunding kampanja. Naše iskustvo je da ljudi reaguju samo kad ste u krizi. Dakle, vi možete, ako imate neku presudu koja je očigledno nepravедna, da tražite i da dobijete taj novac. Ali to je samo trenutno. To traje 7, 10, 15 dana. Onda ljude pokušavaš da obrazuješ da ukoliko žele pravovremene, objektivne, analitičke i istraživačke priče, da to neko mora da plati. Ali vrlo teško ide sa tom svešću.

Radili smo tri jednokratne crowdfunding kampanje zbog manjka resursa. Kad to radimo dve nedelje ništa drugo ne radimo. I sve su bile uspešne. Svaki put kad smo postavili cilj, ako je to bilo, ne znam, ranije 100.000 dinara, mi doguramo do 200-250. Ako je cilj bio 250 doguramo do 400. Ali sve je to posao.

Novinarski kadar

U većini analiziranih redakcija među zaposlenima više je osoba ženskog pola. Osim javnog servisa i medija koji je prerastao okvire lokalnog, u pitanju su redakcije sa ne više od 5 do 6 zaposlenih. Mnogi imaju honorarne saradnike, a imaju saradnju i sa novinarima u penziji.

Kada je u pitanju zarada novinara, sagovornici jednoglasno smatraju da su skromne i nedovoljne za pristojan život. Novinari su vrlo često prinuđeni da pronađu dodatni posao, ne bi li ostvarili dodatnu zaradu. Čak i na javnom servisu, kako smo saznali iz intervjua, ima zaposlenih čija je zarada ispod minimalne.

Svako ko misli da je lagodno raditi u javnom medijskom servisu, debelo se vara. U javnom medijskom servisu dobro je samo onima koji su blizu vatre.

Kada je u pitanju javni servis, jedan od naših sagovornika ističe problem kupovine nezavisnih produkcija.

Iako po svim merilima ima više zaposlenih nego što je optimalno potrebno u toj kući, dobar deo ljudi otpadne na administraciju, a imamo manjka ljudi u nekim programskim celinama, tj. ljudi koji proizvode program. Ali, recimo, imamo situaciju da nemamo emisije iz kulture, imamo samo kulturni dnevnik. Dokumentarni program nema budžet, tako da možeš da snimaš po Novom Sadu i u najbližoj okolini, za neke dalje terene uopšte nemaju budžeta. Do te mere je ovaj program osakaćen na prvom programu televizije, a kupuju se nezavisne produkcije. Ne daju se sredstva ljudima, nego se koriste za kupovinu nekih sadržaja koji izvorno nisu naši.

Imajući u vidu nivo zarade, pojedini mediji se trude da zaposlenima pruže satisfakciju na drugi način, na primer, kroz omogućavanje neformalnog obrazovanja kroz različite treninge i obuke, što može podrazumevati putovanja čak i u inostranstvo.

Sindikát u javnom servisu pregovara o novom kolektivnom ugovoru, gde će se posebno vrednovati noćni rad.

Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu se delimično promenio prošle ili prethodne godine, gde je kategorija noćnog rada već klasifikovana kao rizična kategorija rada, jer je dokazano da je organizam kada radi noću vrlo ugrožen. Mi ćemo sada već noćni rad nagrađivati, umesto sa 26%, sa 35% naknade. To je tih osam noćnih sati, što nije mali iznos kada se sabere.

Sagovornici su saglasni da postoji izazov pri zapošljavanju novih kadrova. S jedne strane teško ih je naći, a s druge, kako navodi jedan od sagovornika, izazov je to što ne mogu da im ponude platu koja bi predstavljala finansijsku satisfakciju.

Najproblematičnije je to što su se vremena promenila. Ne možeš baš očekivati od nekog da dođe i volontira. Promenilo se, zapravo, očekivanje mlađih ljudi o tome šta je ono što bi trebalo da bude njihova početna pozicija, upravo u finansijskom smislu. Možete da mislite da ste dobili neku vrstu džekpota onda kada naiđete na neke ljude koji su spremni da zapravo svoj početak shvate kao neku vrstu učenja i da budu svesni toga da su došli na neko okež mesto i onda potom počnu da dobijaju zaradu koja vremenom raste.

Mi smo pokušali da napravimo saradnju sa srednjom školom. Otvorili smo im naša vrata, tehniku. Čak smo im i špicu napravili za video emisiju. Hteli smo da oformimo prvo za početak neku sekciju, pa da to preraste u nešto. Nismo očekivali da će se profesionalno baviti time, ali smo očekivali da će neko malo da zagrije, pa možda dok studira da povremeno i zaradi nešto. Interesovanje je bilo minus deset. Onda vidiš da bi to bilo traćenje i finansija, i energije, i vremena, i našeg i njihovog, da ne postignemo ništa.

Jedan od sagovornika navodi i da ima zainteresovanih ljudi, ali do problema dolazi kada treba da potpišu tekst svojim imenom.

Budući da je Novi Sad univerzitetski grad, novinarski kadar u ovom gradu je uglavnom fakultetski obrazovan. U manjim sredinama redakcije imaju problem da pronađu svršenog novinara. Oni koji završe studije novinarstva često ostaju u univerzitetskim gradovima, a, ako se i vrate, neretko ne žele da se bave poslom u svojoj struci.

S druge strane, školovani kadar nije uvek podoban.

Mi smo imali jednu jako dobru praksu do pre, do te 2016. godine da je nama svake godine sa žurnalistike dolazilo desetak, petnaest novih ljudi. Pominjem celu kuću jer mi imamo i manjinske redakcije, i to je svima prijalo. Onda smo došli u situaciju da je prvo promenjena vlast i da smo tu došli u problem jer školovani medijski profesionalci više nisu toliko dobrodošli pošto nisu poslušnici po prirodi stvari. A druga loša stvar koja nam se desila

je ta zabrana zapošljavanja koju u dobroj meri trpimo do dana današnjeg.

Medijima koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina potrebna je osoba koja taj jezik vrlo dobro poznaje, što je teško naći u maloj sredini.

Izazov predstavlja i nizak nivo medijske pismenosti, čak i među onima koji žele da rade kao novinari.

Medijska pismenost je generalno na niskom nivou i samim tim vuče to da nisi osposobljen ni da čitaš vesti kako treba, a kamoli da ih pišeš ili da obrađuješ teme.

Iako nemaju svi mediji resurse za obuku novih kadrova, mlade kolege obučavaju praktično, kroz sam rad, deleći svoje iskustvo.

Imamo resurse da im pružimo obuku, ako su voljni da uče, ali, nažalost, moje iskustvo je vrlo negativno. Nemamo vremena da ponavljamo tri puta i da tri puta ispravimo jednu te istu grešku. Sistem eliminacije je vrlo surov. Jednostavno, ne želimo da gubimo vreme, ako u startu procenimo da neko nije vredan toga.

Dva sagovornika su kao vrlo značajnu obuku spomenuli Školu digitalnog novinarstva Fondacije Slavko Ćuruvija, u koju su slali mlade novinare svojih redakcija. Jedna od redakcija sa Fondacijom sarađuje kada je u pitanju letnja praksa.

30

Ocena medijske scene u Vojvodini

Prosečna ocena kojom su naši sagovornici ocenili medijski pluralizam u svojoj lokalnoj sredini je dvojka.

Gotovo nijedan od sagovornika u svojoj lokalnoj sredini nije mogao da nabroji više od četiri nezavisna medija, koja doprinose medijskom pluralizmu. Ipak, kako ocenjuje jedan od sagovornika uticaj malih nezavisnih lokalnih redakcija porastao je upravo tokom perioda protesta, o čemu svedoči neverovatan rast njihove čitanosti.

Jedan od problema koji ističe naš sagovornik jeste duboka provincijalizacija medija, posebno javnog servisa. Prema njegovim rečima, situacija je gotovo identična i u manjinskim medijima.

Drugi sagovornik ističe da ne samo da je problem postojanje velikog broja režimskih medija, već i činjenica da pluralizam ne postoji ni unutar jednog medija.

Pluralizam nedostaje i javnom servisu.

Javni servis ne može da se pohvali baš postojanjem pluralizma mišljenja, jer ako na prvom programu to ne postoji, koji je najvažniji segment ove televizije, onda svi trpimo. Mi smo svi taoci prvog programa televizije, određenog broja ljudi koji nam nameću taj politički

narativ koji za medije ne bi trebalo nikada da važi.

Ono što je važno za opstanak nezavisnih medija po oceni drugog sagovornika jeste da se mediji izbore za nezavisno Regulatorno telo za elektronske medije i poštovanje Saveta za štampu.

Mora biti poštovanja Kodeksa. Mora biti poštovanja Saveta za štampu. To su ta tela koja mi moramo izgurati. Moramo se izboriti za REM. To su neke stvari na kojima moramo insistirati. Ovo nam je zadnja prilika da nešto napravimo, inače ni nas ostalih neće biti.

Solidarnost među kolegama u nekim sredinama je na jako visokom nivou, posebno u Novom Sadu.

Nezavisno društvo novinara Vojvodine je dodelio godišnju nagradu grupi novinara koja se, kada je krenulo čitavo ovo ludilo, organizovala u jednu Viber grupu. Tu je bilo nekih šest-sedam ili više novinara iz različitih medija. Izgubio se taj moment konkurencije i svi su međusobno delili informacije. Toliko stvari je bilo da nisi mogao to sam da ispratiš. Čak se dešavalo da jedna osoba ne može da stigne negde, i onda drugi pošalju materijal. Tako da postoji ta vrsta solidarnosti. Međutim, isto tako postoji, jedan deo otvoreno prorežimskih, osvetničkih, portala ili sajtova, platformi koji nemaju nikakvu vrstu ni solidarnosti prema drugima niti tu solidarnost očekuju.

Solidarnost je počela da cveta. Zadnju godinu, dve-tri, nezavisni vojvođanski mediji su povezani u neformalnu mrežu. U toj mreži postoji ogromna solidarnost. Ako gledam novinare koji izveštavaju na slovačkom jeziku, jako smo se povezali na ovim protestima.

31

Ima situacija kada su kolege stale u odbranu novinara tabloidnih medija.

Tokom jednog protesta bila je situacija da je neki opozicioni odbornik napao novinarku Pink televizije. Koliko god da je ona novinarka Pink televizije, ne treba da je vređa zbog fizičkog izgleda niti bilo čega drugog, tako da su sve kolegice stale u njenu odbranu.

U nekim drugim sredinama postoje potpuno suprotna iskustva.

Solidarnost je nula. Ali imamo dve-tri kolegice kojima možemo da se javimo na ulici.

Naš sagovornik ističe da je upravo važno napraviti razliku između solidarnosti i podrške, kao i da je upravo solidarnost među novinarima važna karika u podizanju bezbednosti novinara.

Podrška je ono kada vas neko tapše po ramenu i kaže da saoseća s tobom, a solidarnost su konkretni potezi. Mislim da tu imamo još štošta da učimo svi zajedno. To su recepti koje nisam ja izmislio, nego proističu iz prirode našeg poziva, a to je da ako je neko napadnut, nije dovoljno da izdamo saopštenje za javnost, nego mislim da svi treba da izveštavamo o tome i ono što je važno da, na primer, prenesemo tekst ili prilog zbog kojeg je kolega napadnut, i da „pucamo“ iz svih mogućih oružja.

ZAKLJUČAK

Zabrinjavajuć je trend pritisaka i napada na novinare medija na teritoriji Vojvodine, posebno sa razvojem protesta. Primetan je pojačan pritisak u digitalnoj sferi, ali i incidenti na samom terenu, gde novinare vređaju, prozivaju, a usuđuju se i da im otimaju telefon. Rad u takvim uslovima iziskuje određenu strategiju bezbednosti na nivou redakcija, koja u većini analiziranih medija ne postoji u pisanom obliku, već se svodi na iskustvo. Takođe, potrebno je više obuka o bezbednosti novinara, a posebno nedostaju obuke o izveštavanju u kriznim situacijama.

Osim pritisaka i napada, mediji su suočeni i sa neizvesnom budućnošću u kontekstu finansijske stabilnosti. Iako formalno transparentni, sredstva koja se dodeljuju putem konkursa za sufinansiranje medijskih projekata rezervisana su za medije bliske vlasti. Medijsku scenu posebno je pogodilo stopiranje USAID-ovih projekata. Zbog svog nezavisnog i objektivnog informisanja mediji su suočeni sa izazovima kada je u pitanju oglašavanje, jer ih potencijalni klijenti pod pritiskom režima izbegavaju.

Ne čudi što se u takvoj atmosferi teško dolazi i do kvalitetnog kadra. Nije lako pronaći obrazovane ljude, budući da se diplomirani novinari opredeljuju da ostanu u većim centrima ili, jednostavno, odustaju od posla. Ugrožena bezbednost, ispodprosečne plate i atmosfera u društvu koja podrazumeva pojačano prisustvo na terenima značajno smanjuje motivaciju mladih da se opredele za ovaj posao. Opstaju oni novinari kojima novinarstvo predstavlja način života.

32

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije, Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju, projekta Nemačkog Maršalovog fonda SAD. Za njenu sadržinu isključivo je odgovorna Asocijacija nezavisnih elektronskih medija i ta sadržina nužno ne izražava zvanične stavove Evropske unije, vlade Norveške, Nemačkog Maršalovog fonda i Balkanskog fonda za demokratiju.